

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
ДОКТОРСЬКА ШКОЛА ІМ. РОДИНИ ЮХИМЕНКІВ

БЕЗП'ЯТЧУК ЖАННА ІВАНІВНА

**СИМВОЛІЧНІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЖИТТЄСВІТУ ПРОТЕСТУ В МЕДІА:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ КРОС-НАЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИСВІТЛЕННЯ
ЄВРОМАЙДАНУ**

Науковий керівник:

Орлова Дар'я Вадимівна,
PhD, доцент кафедри «Могилянська школа журналістики»,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Консультант:

Єрмоленко Володимир Анатолійович
кандидат філософських наук, доцент кафедри «Могилянська школа журналістики»,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

**Київ
2017**

Мета

Мета цього дисертаційного дослідження полягає в здійсненні операціоналізації теорії символів. Це дає змогу провести порівняльний крос-національний аналіз як окремих символів, так і комплексних символічних репрезентацій життєсвіту протесту в культурі загалом та в медіа, зокрема, за допомогою кількісних і якісних методів.

Дослідницькі завдання й методи

Одним із завдань цього дослідження є продемонструвати, як можна досліджувати символи в медіа-текстах на основі їхнього широкого філософського розуміння. Ще одне завдання полягає в тому, аби дослідити, чи символи можуть в своїх значеннях поєднувати, з одного боку, об'єкти, контексти, події, осіб у зовнішньому світі з феноменами свідомості, з іншого. Ідеться про дослідження можливостей концептуалізації символів у медіа як значень, які відображають зміст людської свідомості, її досвіду, а не предмети і події зовнішнього світу. Символ як такий є менш цікавим для наукового аналізу, ніж символ як "дзеркало" внутрішнього життя свідомості. У зв'язку з цим дана дисертація зосереджується на символічних репрезентаціях життєсвіту протесту, тобто досвіду протесту, а не подій протесту. Ще одним завданням є вивчення того, як велика кількість символів поєднується в рамках комплексних символічних репрезентацій. Вони порівнюються в онлайн-версіях друкованих медіа трьох країн: України, Польщі та Німеччини.

Це дослідження поєднує кількісний метод, а саме контент-аналіз, та якісний метод, а саме аналіз властивостей символів. Запропонована методологія включає кодування символів; вимірювання їхньої "видимості" в загальній кількості символів за допомогою контент-аналізу; формування "хмар" понять, які символи виражають; інтерпретацію символів у термінах феноменологічної соціології; якісний аналіз символів; визначення та інтерпретацію домінантних символічних репрезентацій життєсвіту протесту на прикладі Євромайдану; порівняння символічних репрезентацій у медіа трьох країн

Короткий зміст кожного розділу

Глава I є вступом до цього медіа-дослідження. Глава II викладає його теоретичну частину. Вона містить огляд філософії символічних форм Ернста Кассіра та її критики й переосмислення пізнішими авторами; визначення репрезентації у феноменології та пост-структуралізмі; огляд інших теорій символів, основних категорій медіа-репрезентацій та основні положення феноменологічної теорії життєсвіту в частині, що стосується символізації реальності та символів як таких.

У главі III розглядається методологія цього дисертаційного дослідження та формулюються дослідницькі питання. У ній також наводиться аргументація для вибору кейсу Євромайдану, формування вибірки медіа, визначення часових рамок дослідження, категоризації життєсвіту Євромайдану, типологізації символів. У цій главі пояснюється процедура кодування, вибір показника для контент-аналізу, критеріїв для якісного аналізу символічних відносин, критеріїв для порівняння даних поміж медіа трьох країн і між таблоїдами та якісними тижневиками.

Глави IV, V, VI подають кількісний та якісний аналіз даних, отриманих для трьох країн, що досліджуються: України, Польщі та Німеччини. Цей аналіз даних включає кодування символів, їхню типологізацію, вимірювання їхньої "видимості", інтерпретацію

значень (денотацій, конотацій, сигніфікацій), формування "хмар" їхніх понять, інтерпретацію символів у термінах структур суб'єктивного досвіду, а саме - життєсвіту протесту.

У главі VII порівнюються символічні репрезентації життєсвіту Євромайдану в медіа трьох країн: України, Польщі та Німеччини, - тобто як загалом медіа кожної країни його висвітлювали. Також ця глава містить порівняння символів у матеріалах про Майдан таблоїдів і якісних тижневиків. Порівнюються десять найбільш "видимих" ("помітних") символів у медіа кожної з країн та формується загальна, спільна "хмара" понять, які виражають символи, визначені в матеріалах про Євромайдан шести видань трьох країн. У цій главі формулюються домінантні символічні репрезентації життєсвіту Євромайдану. Обробка даних та статистичний аналіз групування символів навколо символічних репрезентацій здійснюються за допомогою програми RapidMiner. Властивості простору, часу, числення та владних відносин, що отримують своє відображення в символах, порівнюються поміж різними медіа та країнами для того, аби можна було визначити, чи існують підстави розглядати медіа як самодостатню символічну форму. Глава VIII подає висновки цього дослідження.

Основні висновки

Завдяки дослідженню вдалося встановити, що символи-речі переважають над іншими типами символів у всіх медіа без винятку. Водночас, частка символів-понять у загальній кількості символів є більшою у якісній пресі, аніж у тижневиках. Символи-процеси відіграють маргінальну роль у всіх досліджуваних медіа. Отож, журналістика процесів далі залишається радше ідеалом, аніж реальністю сучасних європейських медіа. Натомість переважає журналістика подій та ситуацій.

Мені вдалося визначити крос-національний символ, який є спільним для трьох країн - України, Польщі та Німеччини - хоча його значення й може варіюватися в різних культурах. Це символ-поняття "барикада". Це найбільш "видимий" символ у польських та німецьких медіа і третій за "видимістю" символ в українських. Інший промовистий приклад - символ-поняття "Беркут". Він є найбільш "видимим" в українських медіа та другим за цим показником у польських. Однак його немає з-поміж найбільш "видимих" символів у німецьких медіа.

Журналісти кожного медіа з вибірки прагнули знайти в зовнішньому світі матеріальні предмети, з допомогою яких можна було описувати досвід протестувальників на Євромайдані. У цьому сенсі медіа є подібними до мистецтва та історії. В українських медіа такими предметами стали кийки та щити, які використовувалися як учасниками протестів, так і спеціальними загонами міліції. В польських медіа роль таких предметів відіграли державний прапор України, бруківка, якою кидалися мітингувальники й міліція, коктейлі Молотова та палатки; у німецьких - бруківка, дим, який здіймався над Майданом у дні сутичок і загибелі людей, коктейлі Молотова та сльозогінний газ.

Найбільш "видимими" поняттями, визначеними в символах українських медіа за допомогою формування "хмари", стали: насильство, терор, делегітимація влади, громадянське суспільство, диктатура, самооборона та солідарність. У польських медіа такими поняттями стали: солідарність, насильство, масакра, делегітимація влади, демократія, зміна, патріотизм. У німецьких: насильство, самооборона, зміна, терор, конфлікт, відповідальність. "Насильство" було найбільш "видимим" поняттям з-поміж усіх медіа та країн. Отже, медіа, які увійшли у вибірку, описували досвід протестувальників переважно крізь призму понять насильства, терору, делегітимації влади, конфлікту, оминаючи або применшуючи при цьому "видимість" позитивного досвіду самоорганізації, громадянської

солідарності, креативності, відповідальності, які так само були частиною життєсвіту Євромайдану.

Все, що відхиляється від позитивної картини реальності, символічно репрезентується як несумісне із соціальним досвідом, хоча де-факто українське суспільство вже переживало досвід насильства в попередні періоди своєї історії. Історично такі символи, як "кров" чи "деспот", є насправді сумісними з актуальним досвідом, оскільки були частиною попереднього соціального досвіду. Однак завдяки медійним символічним репрезентаціям вони є сутнісно несумісними з цим соціальним життєсвітом.

Завдяки вище описаному аналізу я визначила домінантні символічні репрезентації у медіа-висвітленні Євромайдану. Ця дослідницька операція може бути порівняна з визначенням наративів, що є темами описів досвіду учасників певних процесів у феноменології. Найбільша кількість символів у медіа всіх трьох країн була згрупована в межах символічної репрезентації "боротьба з диктатурою".

Ключові слова

Символ, символічна репрезентація, символічна форма, уявлення, поняття, універсальність, ідеальність, життєсвіт, досвід, значення, протест, Євромайдан, культура, медіа, таблоїд, якісний тижневик, видимість, простір, темпоральність, числення, влада, насильство, конфлікт.